

FRAZEOLOGIJA U SUVREMENOJ UKRAJINSKOJ PUBLICISTICI

A.M. Григораш

Фразеологические инновации в современной публицистике Украины: (на материале русскоязычной и украиноязычной прессы 1990-х – 2000-х годов)

(Знання України, Київ, 2008.)

Bez obzira na visok stupanj razvijeno-
sti i opseg postignućâ frazeoloških istra-
živanja u ukrajinskoj lingvistici, problem
funkcioniranja frazeoloških jedinica ne
gubi na aktualnosti ni danas. Tako se pro-
učavanje ukrajinske frazeologije nastav-
lja, ali sada s novih aspekata – psihoko-
gnitivnog, dijalektalnog, etnolingvistič-
kog i kulturološkog, sa stajališta antropo-
centrizma i komponencijalne analize; sve
se više tematizira frazeologija jezika stru-
ke, društveni aspekti ustaljenih izraza i
sl. Upravo u kontekstu novih tendencija u
proučavanju frazeoloških pojava u ukra-
jinskoj lingvistici od velikog je značaja
monografija ukrajinske rusistice, autorice
mnštva priloga iz frazeologije i docenti-
ce na Nacionalnom pedagoškom sveučili-
štu *M.P. Dragomanov* u Kijevu Antonine
Grigoraš.

Već sam naslov *Frazeološke inovacije u
suvremenoj ukrajinskoj publicistici: (prema
materijalima periodike na ruskom i ukrajin-
skom jeziku 90-ih i prvog desetljeća XXI. sto-
ljeća)* određuje višeslojnost tematike
obrađivane u knjizi: proučavajući ovu
temu, znanstvenica, osim frazeologije,
ulazi u područje leksikologije, stilistike,
sociolingvistike, normiranja jezika, pra-
gmalingvistike i translatologije.

U *Uvodu* (4-11) autorica raspravlja o
pojavama i tendencijama karakteristič-
nim za ruski (ali i za druge slavenske jezi-
ke, uključujući ukrajinski) jezik masovnih
medija. Kao najснаžnije tendencije u su-
vremenom jeziku medijâ izdvaja se “opu-
štenost” govornikâ i spontanost javnog
govora koji snažno utječu na leksičku
uporabu, tvorbu riječi i ustaljenih izraza,
sintaksu, ali isto tako vode narušavanju
stabilnih normi. Nadalje, autorica se kon-
centrira na tipove semantičkih promjena
koje obilježavaju suvremeni leksički i fra-
zeološki sustav ruskog i ukrajinskog jezi-
ka, među koje ubraja njih šest: 1) deaktu-
alizacija značenja riječi i ustaljenih izraza
koji su nekada služili kao nazivi specifič-
nih sovjetskih realija, prouzročena pro-
mjenama u društveno-političkom ustroju
društva; 2) deideologizacija leksika i fra-
zeologije; 3) politizacija određenih skupi-
na ustaljenih izraza; 4) **depolitizacija poli-
tičkih ustaljenih izraza** i njihova upotreba
u člancima nepovezanim s politikom; 5) aktiviziranje semantičkih modela koji-
ma se nekada izražavalo mišljenje o poje-
dincu kao političkoj pojavi, odnosno česta
upotreba imena političarâ kao kompone-
nata proširenih frazeoloških metafora; 6) **metaforizacija kao odraz ocjene, najče-**

šće negativne, društveno-političke situacije. **Leksičku razinu ukrajinskog publicističkog diskursa** pisanog na ruskom i ukrajinskom jeziku obilježava, smatra A. Grigoraš, posuđivanje leksika iz pasivnog fonda, najčešće društveno i kronološki markiranog leksika, stilski sniženog leksika te široka upotreba stručne strane terminologije (ekonomske, financijske i dr.).

U prvom poglavlju, *Aktualni problemi frazeološke neologije danas* (12–63), podijeljenom u četiri potpoglavlja, analiziraju se teorijske postavke koje čine osnovu istraživanja. Frazeološki se neologizam u radu poimlje u najširem smislu, što omogućava uvođenje u područje frazeološke neologije, uz semantičko-funkcionalne i stilističko-funkcionalne frazeološke neologizme, individualno-autorskih inovacija. Detaljno se razrađuje pitanje frazeološkog konteksta: oslanjajući se na terminološki aparat A. Kunina, autorica izdvaja pet vrsta frazeološkog konteksta – 1) frazeološki, 2) unutarfrazni, 3) frazni, 4) nadfrazni te 5) diskursni. Daje se klasifikacija načinâ individualno-autorske interpretacije frazeoloških jedinica. U istom se poglavlju razmatra funkcionalna uloga frazemâ u novinskim tekstovima te načini njihova uključivanja u kontekst: 1) uvođenje frazemâ u kontekst pomoću navodnika; 2) upotreba frazemâ, tj. citatâ iz poznatih književnih djela, naslova filmova, rečenica iz pjesama, paremija, replika književnih likova u novinskim naslovima; 3) upotreba frazemâ u kompozicijskoj funkciji.

U drugom poglavlju, *Funkcioniranje frazeoloških inovacija u suvremenoj publicistici pisanoj na ruskom i ukrajinskom jeziku* (64–269), koje se sastoji od trinaest pot-

poglavlja, autorica se bavi rješavanjem pitanja funkcioniranja frazeoloških jedinica u različitim žanrovima publicističkog stila (informativnom (kratkim priopćenjima, očitovanjima, člancima u obliku kronika, reportažama, intervjuima, korespondenciji), analitičkom (člancima, recenzijama) i književno-publicističkom (esejima, feljtonima, pamfletima)). Nadalje, aktualizira se pitanje društveno-političke terminologije frazeološkog karaktera: razgraničavaju se kriteriji pripadnosti terminâ u frazeološki fond, opisuju se modeli tvorbe, načini uključivanja takvih frazeoloških jedinica u kontekst te stilski aspekti njihova funkcioniranja. Također se raspravlja suodnos standarda i ekspresije u jeziku masovnih medija. Po mišljenju A. Grigoraš, standardizirana ekspresija nije samo pokazatelj niske razine novinarske vještine, već i preduvjet za oblikovanje klišeja koji se shvaćaju kao negativne pojave u publicističkom diskursu. Među frazeološke klišeje uobičajene za ukrajinske tiskovine znanstvenica ubraja: 1) ustaljene izraze u kojima atribut ima konotativno značenje s nijansom ironije, usporedbe, aluzije na određene okolnosti, u kojima nije moguća zamjena komponenata; 2) **ustaljene izraze sa simboličkim značenjem** u kojima se dopušta zamjena komponenata sinonimima; 3) metonimijske izraze u kojima se obje komponente upotrebljavaju u prenesenom značenju i koje se rabe usporedno s primarnim nazivima određenih predmeta, pojava te 4) frazeme u užem smislu, nastale metaforičkim pomakom polazne dvodijelne leksičke jedinice. Autorica primjećuje kako je u suvremenoj publicistici došlo do značajnog pomaka u korist ekspresivnosti zbog reakcije na visoku stan-

dardiziranost novinskog diskursa u prošlosti što po njezinu mišljenju nije nužno prednost.

U ovom se poglavlju također istražuju različiti aspekti funkcioniranja frazema s društveno-političkim značenjem – pragmatički, semantički, prenesenog značenja. Osvjetljavajući pragmatički aspekt društveno-političkih frazema, znanstvenica donosi niz primjera autorskih frazeoloških inovacija nastalih modifikacijom dobro poznatih frazeoloških jedinica te inovacija načinjenih po modelu “pridjev+brojevna imenica”. Razmatrajući semantičke aspekte društveno-političkih frazeoloških neologizama, autorica se posebno osvrće na načine nastanka pomaka u njihovu značenju. Kao bitan način obogaćivanja jezika novim frazemima znanstvenica smatra nominacije s prenesenim značenjem. Istodobno autorica podastire izvanjezične čimbenike nastanka nominacija s prenesenim značenjem te opisuje modele njihove tvorbe. Istraživanje pokazuje da komponente frazeoloških inovacija društveno-političkog karaktera imaju nacionalnu specifičnost. Predmet proučavanja u ovom poglavlju također su različiti aspekti funkcioniranja parolâ i paremiâ u suvremenoj publicistici.

Nadovezujući se na potpoglavlje posvećeno translatoškim aspektima funkcioniranja frazeoloških jedinica, znanstvenica rasvjetljava pitanje funkcioniranja ustaljenih izraza ruskog jezika u ukrajinskim tiskovinama objavljenim na ukrajinskom jeziku i, obrnuto, načine upotrebe ukrajinskih frazema u novinama na ruskom jeziku. Prema mišljenju autorice, upotreba ruskih frazema u novinama tiskanim na ukrajinskom jeziku i ukrajinskih u tiskovinama koje se izdaju na ru-

skom jeziku nije slučajna: ona je specifičan oblik uzajamnog djelovanja jezika uvjetovanog složenim zajedničkim kontekstom promjene ideoloških paradigmi.

Treće poglavlje, *Funkcioniranje individualno-autorskih novotvorenica u suvremenoj publicistici na ruskom i ukrajinskom jeziku* (270–403), sastoji se od četiriju potpoglavlja. U prvom potpoglavlju, posvećenom unutarnjim frazeološkim načinima individualno-autorske interpretacije ustaljenih izraza, na leksičkoj se razini izdvajaju tri aspekta takvih preobrazba. Radi se o trima vrstama supstitucije: 1) jedna se od komponentata frazema zamjenjuje sinonimnom komponentom ili sintagmom; 2) komponente frazeološke jedinice zamjenjuju se leksemom drugog logičko-predmetnog ili tematskog sadržaja i 3) jedna od komponentata zamjenjuje se antonimnom riječju. Opisujući svaku vrstu supstitucije, autorica također analizira semantičke i stilističke aspekte funkcioniranja autorskih inovacija. U ovom se potpoglavlju znanstvenica također bavi rječotvornim, oblikotvornim i sintaktičkim aspektima individualno-autorske interpretacije frazeoloških jedinica. Među najproširenije načine tvorbe riječi i oblika individualno-autorskih frazeoloških inovacija autorica ubraja upotrebu sufikasa s konotativnim značenjem, poimeničenje frazeoloških jedinica ili njihovih dijelova te zamjenu osnovnog glagola drugim glagolskim oblikom. Najpopularnijim sintaktičkim načinima individualno-autorske interpretacije ustaljenih izraza smatra redukciju, proširivanje, kontaminaciju, inverziju te frazeološku aluziju.

U drugom se potpoglavlju autorica bavi načinima individualno-autorske interpretacije ustaljenih izraza koji se realiziraju u konkretnom kontekstu. Takvi se

načini dijele u dvije velike skupine: prva se odnosi na individualno-autorske načine interpretacije bez promjene značenja frazemâ (paralelno linearno povezivanje riječi s prvotnim leksičkim značenjem i frazeološke jedinice, nizanje ustaljenih izraza, kontaminacija frazemâ, transpozicija, odnosno uvođenje frazema u drugu stilsku sferu te reduplikacija), dok druga uključuje promjenu značenja (međurazinska homonimija i upotreba frazemâ s dodatnim prenesenim značenjem).

Posebna se pažnja u monografiji posvećuje uzajamnom djelovanju načina individualno-autorske interpretacije frazeoloških jedinica. Tako autorica opisuje sintetizirane načine (kontaminacija+segmentacija, inverzija+proširivanje granica frazema, tj. određena vrsta sinteze sintaktičkih i leksičkih te sintaktičkih i rječotvornih načina), kombinirane načine (upotreba frazema u prenesenom značenju+potpuna reduplikacija istog; transpozicija+ reduplikacija komponenata) te kompleksne načine (proširivanje frazema+njegova desemantizacija i drugi načini). Teorijske postavke, iznesene u monografiji, A. Grigoraš upotpunjuje prikladnim primjerima koje pomno analizira.

U *Zaključku* (404–412) Grigoraš naglašava da je osnovno obilježje ukrajinskog i ruskog jezika u Ukrajini kraja XX. – početka XXI. stoljeća aktivizacija procesa neologizacije uvjetovana novom društveno-političkom situacijom. Znanstvenica nabraja unutarjezične i izvanjezične čimbenike koji uvjetuju potrebu detaljnog proučavanja frazeoloških inovacija u ukrajinskim tiskovinama. Zaključuje da ukrajinski novinari radi pojačavanja ekspresivnosti novinskih tekstova upotrebljavaju sve vrste ustaljenih izraza ukra-

jinskog i ruskog jezika – frazeme, biblizme, poslovice, krilatice, književne citate te citate iz narodnih pjesama, ustaljene folklorne formule, novinske klišeje i sl. U suvremenim ukrajinskim novinskim tekstovima prevladavaju negativne ocjene što je izazvano društveno-političkim zbivanjima unutar države. A frazeološke inovacije funkcioniraju kao sekundarne nominacije koje unose u novinski tekst element emocionalnosti i evaluativnosti. U jeziku masovnih medija isprepliću se jezični standard, supstandard i profesionalni žargon, a posljedica toga je interakcija razgovornih, knjiških i nenormativnih frazeoloških sredstava. Većina frazeoloških inovacija u ukrajinskom publicističkom diskursu izgrađena je na vlastitim resursima, međutim u novinskim tekstovima nalazimo određeni broj posuđenih frazema.

Na kraju znanstvenica rezimira da je glavna značajka suvremene ukrajinske publicistike neprekidno pojavljivanje na stranicama novina frazeoloških inovacija i njihovih novih značenja koja nisu registrirana u frazeološkim rječnicima.

Iza Zaključka slijedi *Popis izvora*, koji sadrži 44 bibliografske jedinice i uključuje ukrajinske tiskovine na ukrajinskom i ruskom jeziku. Na kraju knjige nalazi se opsežan popis literature s tristotinjak jedinica na ruskom, ukrajinskom, poljskom, slovačkom, engleskom i bugarskom jeziku, koji svakako može pomoći čitatelju da se detaljnije informira o svim aspektima obredene teme.

Knjiga Antonine Grigoraš vrlo je vrijedan doprinos u prvom redu ukrajinskoj i ruskoj frazeologiji. No metodologija koju znanstvenica primjenjuje u

svom istraživanju može biti primijenjena i u proučavanju frazeoloških pojava u publicističkom diskursu drugih slavenskih jezika, pa i hrvatskoga. Prema našem mišljenju, knjigu valja preporučiti slavistima, posebno rusistima i ukrajini-

stima, koji se zanimaju za frazeološke teme, zatim za problematiku vezanu uz jezičnu kulturu, sociolingvistiku, translologiju, a ona bi svakako mogla biti korisna i studentima filoloških slavističkih grupa.

Tetyana Fuderer

OD A DO Ž O ISTRAŽIVANJIMA HRVATSKE FRAZELOGIJE

Željka Fink Arsovski, Barbara Kovačević, Anita Hrnjak

BIBLIOGRAFIJA HRVATSKE FRAZELOGIJE

I CD s popisom frazema analiziranih u
znanstvenim i stručnim radovima

(Knjigra, Zagreb, 2010.)

Možda i nije toliko uobičajeno pisati prikaze bibliografija, međutim u ovome slučaju riječ je o bibliografiji koja svakako zaslužuje biti predstavljena. Riječ je o *Bibliografiji hrvatske frazeologije* autorica Željke Fink Arsovski, Barbare Kovačević i Anite Hrnjak objavljene 2010. godine u izdanju Knjigre. U čemu je vrijednost te, samo izgledom male, publikacije pokušat ćemo istaknuti u ovome prilogu.

Frazeologija je jedna od mlađih jezikoslovnih disciplina čiji je razvoj u Hrvatskoj započeo prije četrdesetak godina, točnije sedamdesetih godina XX. st. Tada je u časopisu *Jezik* (god. 18, sv. 1, 1970/1971) objavljen prvi članak frazeološke tematike naslova "O strukturi frazeologizama" autorice Antice Menac. Ona je nakon toga objavila cijeli niz članaka, okupila oko sebe frazeologe koji su postali jezgrom Zagrebačke frazeološke škole

te već osamdesetih godina pokrenula ediciju *Mali frazeološki rječnici*. Zbog svega toga akademkinja Antica Menac smatra se utemeljiteljicom hrvatske frazeologije, a njezin neumoran rad na istraživanjima hrvatskih frazema nastavlja se i danas. Osim A. Menac u tom prvom razdoblju mnogo je za popularizaciju frazeoloških istraživanja učinio prof. dr. Josip Matešić, autor prvoga frazeološkog rječnika hrvatskoga jezika (1982) iako tada uz dodatak srpskoga jezika. Treća najzaslužnija osoba za razvoj hrvatske frazeologije jest Željka Fink Arsovski autorica prve frazeološke monografije (*Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, 2002) te brojnih drugih članaka i nekoliko rječnika. A. Menac, J. Matešić i Ž. Fink Arsovski čine trojicu hrvatske frazeologije koji je dao poticaj mnogim kasnijim istraživačima frazeologije, kako frazeolozima